

جایگاه آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت در برنامه‌های توسعه پنج ساله ایران

یوسف حمیدزاده اربابی^۱، حامد رضاخانی مقدم^{*۱}

^۱ دانشجوی دکترای آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، گروه آموزش و ارتقاء سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران.

* نویسنده مسئول: حامد رضاخانی مقدم، تبریز، خیابان گلگشت، خیابان عطار نیشابوری، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تبریز، تبریز، ایران. تلفن: ۰۹۱۴۱۵۳۳۶۶۵، ایمیل:

rezakhanih@gmail.com

DOI: 10.21859/jech-02041

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۱/۱۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۲۴

واژگان کلیدی:

آموزش بهداشت

ارتقاء سلامت

برنامه پنج ساله توسعه

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی همدان محفوظ است.

سردبیر محترم،

برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به مجموعه برنامه‌های میان مدتی گفته می‌شود که به صورت پنج‌ساله و توسط دولت وقت تنظیم می‌شود و به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. حفظ و ارتقاء سطح سلامت جامعه لازمه هر حرکت و اقدام در برنامه ریزی اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود [۱]. در طول سالیان متمادی کنفرانس‌ها و منشورهای فراوانی در خصوص اهمیت ارتقاء سلامت با همکاری سازمان بهداشت جهانی ارائه شده است که در همه این موارد آموزش بهداشت، ایجاد تغییر در محیط زیست، مداخلات تغذیه‌ای و تغییر در شیوه زندگی و رفتار بعنوان مداخلات مشهور در زمینه ارتقاء سلامت مورد تاکید قرار گرفته است [۲]. طبق اساسنامه سازمان جهانی بهداشت، آموزش سلامت و برخورداری افراد از دانش سلامت در کنار برخورداری از سلامت حق افراد و جوامع است [۳].

در حال حاضر متعاقب تحولات پیش آمده، با وجود ساختارهایی چون مورد تخصصی، انجمن تخصصی، دایر بودن مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری رشته آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت در بسیاری از دانشگاه‌های کشور، به نظر می‌رسد بستر مناسبی در ایران مهیا شده که باید از آن

بهترین استفاده را نمود [۴]. بنابراین جلب توجه و آشنا کردن جامعه، متخصصین آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت، سیاست‌گذاران و مدیران بخش بهداشت و سلامت کشور با فضای اسناد بالادستی در این حوزه و یاری رساندن به آنها در شناخت و بهره‌گیری از فرصت‌هایی که قانون در اختیار آنها قرار می‌دهد، نوید بخش اثرات سودمندی خواهد بود. جهت دستیابی به این هدف، برنامه‌های اول تا پنجم توسعه در جمهوری اسلامی ایران مطالعه و مواد و بندهای مرتبط با آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت از متن برنامه‌های مذکور در ۱۳۹۴ استخراج گردید. در این مطالعه محتوای مرتبط با آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت از هر سه حوزه هدف‌های کلی، خط مشی‌ها و سیاست‌های کلان مورد بررسی قرار گرفت.

الف) برنامه پنج ساله اول توسعه

هدف‌های کلی: تعیین و اصلاح الگوی مصرف در جهت تعیین نیازهای انسان و جامعه در جریان رشد و تکامل مادی و معنوی با حفظ کرامت و آزادی انسان. خط مشی ۳: افزایش کمی و کیفی تولید و پخش برنامه‌ها و افزایش پوشش جمعیتی و جغرافیایی صدا و سیما در راستای تأمین نیازهای برنامه توسعه به ویژه در زمینه آموزش‌های

طبق ماده ۹۸ برنامه چهارم دولت مکلف است به منظور حفظ و ارتقاء سرمایه اجتماعی، ارتقاء رضایتمندی عمومی و گسترش نهادهای مدنی، طی سال اول برنامه چهارم اقدام‌های لازم را به عمل آورد.

ث) برنامه پنج ساله پنجم

در آخرین بند بخش امور اجتماعی: استفاده از ابزارهای فرهنگی، آموزشی و رسانه‌ها برای پیشگیری و مقابله با ناهنجاری‌های فرهنگی و اجتماعی. در بند ۱۱ ماده ۱۹ نیز آمده است: برنامه‌ریزی جهت تدوین برنامه‌های آموزشی ارتقاء سلامت جسمانی و روانی مبتنی بر آموزه‌های دینی و قرآنی. همچنین در بند ۵ ماده ۱۹ آمده است: وزارت آموزش و پرورش مکلف است برای تأمین نیازهای ویژه و توانبخشی گروه‌های مختلف آموزشی اقدامات لازم را انجام دهد.

در ماده ۳۴ آمده است: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است با همکاری وزارت جهاد کشاورزی مقدار مصرف مجاز سموم و کودهای شیمیایی برای تولید محصولات باغی و کشاورزی را مشخص نماید. در ماده ۴۰ از هلال احمر خواسته شده است تا آموزش‌های همگانی و عمومی امداد و نجات در سراسر کشور را گسترش دهند.

همانطور که ملاحظه می‌شود متأسفانه در ۵ برنامه پنج ساله توسعه گذشته، توجه‌ای شایسته به موضوع آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت نشده است، موارد ذکر شده نیز عمدتاً موضوعات بین بخشی بوده و این موضوعات بصورت شفاف و اختصاصی به متخصصین آموزش سلامت تکلیف نشده‌اند. به دلیل اهمیت بسیار بالای آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت در افراد و جوامع و دستگاه‌ها، اکنون که در آستانه تدوین برنامه ششم توسعه قرار داریم جا دارد که مدیران و مسئولان آموزش بهداشت در جایگاه‌های مختلف قانونی با همفکری متخصصین آموزش بهداشت و ارتقاء سلامت سراسر کشور، مفاد مفید و مورد نیاز را تدوین نموده و در اختیار دست اندرکاران و تهیه کنندگان برنامه ششم توسعه قرار دهند. بطوری که دست اندرکاران طبق این برنامه مکلف به تهیه و اجرا و ارزشیابی برنامه‌های آموزش سلامت بخصوص در رابطه با ارتقاء برنامه توانمندسازی جامعه باشند.

مستقیم و توجه بیشتر به جمعیت در سن تحصیل و نیازهای محلی و منطقه‌ای. در این برنامه، تنها جایی که بطور مستقیم به آموزش سلامت اشاره شده است، خط مشی شماره ۶ می‌باشد. تأمین آموزش‌های عمومی بهداشتی - درمانی و مراقبت‌های بهداشتی اولیه برای عامه مردم با تأکید بر مناطق محروم و روستایی کشور.

خط مشی ۷: تعیین و اصلاح الگوی مصرف در جهت تأمین نیازهای انسان و جامعه در جریان رشد و تکامل مادی و معنوی با حفظ کرامت و آزادی انسان.

ب) برنامه پنج ساله دوم توسعه

بخش ۵: افزایش سطح آگاهی‌های عمومی افراد جامعه در زمینه مسائل مربوط به جمعیت. همچنین در رابطه با تنظیم خانواده و رشد جمعیت به آموزش و اطلاع رسانی اشاره شده است.

پ) برنامه پنج ساله سوم توسعه

در ماده ۱۹۷ به آموزش اشاره شده است: وزارتخانه‌های فرهنگی و آموزشی و همچنین سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظفند نسبت به ارتقاء فرهنگ و آگاهی‌های تغذیه‌ای و ارائه آموزش‌های لازم به منظور ترویج سبب مطلوب غذایی به عموم مردم اقدام کنند. همچنین طبق ماده ۶۴ کلیه دستگاه‌های ذیربط، رسانه‌های دولتی و صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران ملزم به اجرای برنامه‌های آموزشی بدون دریافت وجه موضوع این ماده می‌باشند.

ت) برنامه پنج ساله چهارم توسعه

ماده ۸۴: دولت موظف است به منظور نهادینه کردن مدیریت، سیاستگذاری، ارزشیابی و هماهنگی این قلمرو از جمله: امنیت غذا و تغذیه در کشور، تأمین سبب مطلوب غذایی و کاهش بیماری‌های ناشی از سوء تغذیه و گسترش سلامت همگانی در کشور، اقدام‌های لازم را به عمل آورد، مانند طراحی برنامه‌های ویژه اشتغال، توانمندسازی، جلب مشارکتهای اجتماعی، آموزش مهارت‌های شغلی و مهارت‌های زندگی، به ویژه برای جمعیت‌های سه دهک پائین درآمدی در کشور.

REFERENCES

- Norouzzadeh R, Fathi Vajargah K, Kayzouri AH. Content analysis of national documents for composing policies in five years plan in higher education, science and technology of Iran. *Quart J Res Plan High Edu*. 2009;15(3):29-50.
- Rezakhani Moghadam H, Shojaeizadeh D, Nabiolahi A, Moez S. The content analysis of theses in the field of health education in Tehran University of Medical Sciences, Tarbiat Modares University and Iran University of Medical Sciences during 1970-2010. *J Payavard Salamat*. 2011;5(1):80-90.
- World Health Organization. The Ottawa charter for health promotion: first international conference on health promotion, Ottawa, 21 November 1986. Geneva: WHO; 1986.
- Keshavarz-Mohammadi N, Zarei F, Parsinia S. Health education and health promotion in Iran: past, present and future. *Iran J Health Educ Health Promot*. 2013;1(2):5-8.